

वाढत्या तापमानात जनावरांचे आरोग्य सांभाळा

प्रा. प्रणिता सहाने
(मो. ८६००३०१३२९)

डॉ. प्रमोद गोडसे

मो. ९१३०८०१९९५

ए.बी.एम. कॉलेज, गुंजाळवाडी पठार,
संगमनेर, जि. अहमदनगर

उन्हाळा सुरु झाला की जनावरांमध्ये उष्माघाताचे प्रमाण वाढू लागते. गायी- म्हशी यांच्यापासून मिळणारे दुग्ध उत्पादन कमी निघते. त्या काळात जनावरांची काळजी घेतली जावी याबाबत बरेचसे पशुपालक अनभिज्ञ असतात.

उन्हाळ्यामध्ये जनावरांना स्वच्छ व थंड पाणी मुबलक प्रमाणात पिण्यासाठी उपलब्ध करून दिले पाहिजे. जनावरांच्या शरीरातील तापमान नियंत्रित ठेवण्यासाठी पाण्याचा उपयोग होतो. या काळात हिरव्या चाऱ्याची टंचाई असते. त्यामुळे ऊसाचे वाढे, डोंगरावरील वाळलेले गवत, भुस्सा, सरमाड किंवा इतर मिळेल ते खाद्य देऊन जनावरांची आहाराची गरज भागविणे यावरच भर दिला जातो. त्यामुळे बऱ्याच वेळा जनावरांना निकृष्ट प्रतीचे खाद्य दिले जाते. परिणामी जनावरांची शारीरिक स्थिती खालावते. अपचनासारखे आजार होतात, त्यामुळे चारा खाण्याचे प्रमाण कमी होते व दूध उत्पादन घटते. आवश्यक घटकांची पूर्तता न होऊ शकल्याने जनावरांची प्रजननक्षमता कमी होते व वजनही घटते. अतिप्रखर सूर्यप्रकाशामुळे कातडीचे आजारही दिसून येतात. त्यामुळे उन्हाळ्यातील योग्य व्यवस्थापन, उष्णतेचा कमी ताण व उत्पादनातील सातत्य या गोष्टींवर भर देणे महत्वाचे असते.

उष्माघातापासून जनावरांचा बचाव

* जनावरांना सकाळी लवकर व सायंकाळी चरण्यास न्यावे, दुपारची चराई टाळावी. या काळात जनावरांना सावलीत बांधावे.

* बंदिस्त गोठ्यातील जनावरांना गोठ्यामध्ये थंड जागी किंवा झाडाखाली सावलीत बांधावे.

* गोठ्याचे छप्पर गवत, पालापाचोळा यांनी झाकून त्यावर पाण्याचा फवारा मारावा त्यामुळे छप्पर थंड राहून उन्हाची झळ कमी होईल.

* गोठ्याच्या सभोवताली हिरवी झाडे असावीत. त्यामुळे गोठ्यातील वातावरण थंड होण्यास मदत होते.

नसल्यास दुपारच्या वेळी वारा वाहत असलेल्या दिशेने गोठ्याच्या बाजूस बारदाने किंवा गोणपाट पाण्यात भिजवून बांधावीत. यामुळे गोठ्यात थंड वारा येतो व वातावरण आल्हाददायक राहण्यास मदत होते.

* जनावरांना चारा शक्यतो सकाळी व सायंकाळीच द्यावा. त्यात हिरवा चारा, मका, लसूण घास, कडवळ यांसारखा पोषक चारा द्यावा. त्यामुळे आरोग्य चांगले राहते. आहारात क्षार मिश्रणाचा वापर करावा, म्हणजे दूध उत्पादनात सातत्य टिकून राहते व प्रजनन क्षमताही सुधारते.

* उन्हाळ्यात माजाचा कालावधी कमी असतो. जनावरे जास्त प्रमाणात मुका माजच दाखवतात. म्हशींमध्ये उन्हाळ्यात अशाच प्रकारचा माज जास्त प्रमाणात असतो. त्यासाठी पहाटेच्या समयी गोठ्यात चक्र मारून बारकाईने माजाच्या लक्षणांचे निरीक्षण करावे किंवा खच्ची केलेला वळू गायी-म्हशींमागे फिरवून माज ओळखावा व कृत्रिम रेतन करून घ्यावे.

* रेतन करताना शक्यतो सकाळी किंवा सायंकाळी थंड वेळेसच करावे म्हणजे गर्भधारणेचे प्रमाण वाढून जनावरे उन्हाळ्यातही गाभण राहतील.

* वेळेवर रोगप्रतिबंधक लसी टोचून घ्याव्यात म्हणजे जनावरांमधील आजारांचे प्रमाण नियंत्रित राहते.

उत्पादनक्षम जनावरांप्रमाणेच गाभण व भाकड जनावरे, पारड्या, कालवडी, लहान वासरे यांची योग्य ती काळजी घेतल्यास निश्चितच फायदा होईल.